

Alfred Nobel
University

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПРОФЕСІЙНОГО
СТАНОВЛЕННЯ ФАХІВЦЯ В ІННОВАЦІЙНОМУ
СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ

МОНОГРАФІЯ

2023

**ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА
ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ФАХІВЦЯ
В ІННОВАЦІЙНОМУ ОСВІТЬОМУ
СЕРЕДОВИЩІ**

МОНОГРАФІЯ

За загальною редакцією
Н.П. Волкової, О.О. Лаврентьевої

Електронне видання

Дніпро
2023

УДК 378.147
Т 33

Затверджено до друку за рекомендацією вченої ради ВНЗ
«Університет імені Альфреда Нобеля»
(протокол № 9 від 12 грудня 2023 р.)

Рецензенти:

Р.М. Горбатюк – доктор педагогічних наук, професор
(Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка);

О.М. Тур – доктор педагогічних наук, професор
(Національний університет «Полтавська політехніка ім. Ю. Кондратюка»);

Л.О. Хомич – доктор педагогічних наук, професор
(Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих імені І. Зязюна НАПН України).

Авторський колектив: С.Х. Абасова, Е.К. Алієва, Т.В. Бондаренко, Н.П. Волкова, А.В. Ковальчук, В.І. Ковальчук, А.М. Король, О.П. Крупський, О.О. Лаврентьєва, М.А. Леонов, А.О. Леонова, Т.Ю. Личова, Г.В. Нямешук, Т.С. Плачинда, М.Г. Погорелов, І.М. Прилепа, Ю.М. Стасюк, В.П. Стеценко.

Т 33

Теорія і практика професійного становлення фахівця в інноваційному освітньому середовищі: монографія [Електронне видання] / кол. авт; за заг. ред. проф. Н.П. Волкової, О.О. Лаврентьєвої. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2023. 498 с.

ISBN 978-966-434-579-5

У монографії презентовано різнопланові дослідження, присвячені проблемам професійного становлення фахівців в інноваційному освітньому середовищі. Автори оглядають теоретичні і методологічні основи професійної освіти, аналізують вітчизняний та зарубіжний досвід у підготовці конкурентоспроможних фахівців, досліджують особливості впровадження інноваційних технологій у навчальний процес, висвітлюють сучасні тенденції та перспективи розвитку професійної освіти в Україні. Робота акцентує увагу на необхідності адаптації освітніх програм до вимог сучасного динамічного світу, підкреслюючи значення міжнародного співробітництва та крос-культурного обміну в формуванні фахового спеціаліста у закладах освіти всіх рівнів.

Монографію адресовано ученим, викладачам, студентам, педагогам-практикам, усім тим, хто цікавиться проблемами підвищення якості підготовки майбутніх фахівців, орієнтується на провідні парадигми професійної освіти.

Автори відповідають за достовірність і унікальність викладеного матеріалу, за належність репрезентованого матеріалу авторам, а також правильне цитування джерел і посилання на них.

УДК 378.147

© Н.П. Волкова, О.О. Лаврентьєва, 2023
© Університет імені Альфреда Нобеля, оформлення, 2023

ISBN 978-966-434-579-5

ЗМІСТ

ВСТУП	7
--------------	----------

Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Волкова Н. Професійна компетентність докторів філософії у галузі освіти: концептуальні основи – підходи до формування в інноваційному освітньому середовищі	14
Інноваційне освітнє середовище як науковий феномен	16
Інноваційно орієнтована підготовка майбутніх докторів філософії у галузі освіти	19
Стратегії залучення учасників освітнього процесу до інноваційної діяльності	27
Ковальчук В. Розвиток гнучких навичок педагогічних працівників в умовах суспільних трансформацій	43
Роль і значення soft skills у діяльності педагога	43
Стресостійкість – важлива особистісна навичка сьогодення	47
Емоційний інтелект – чинник професійного успіху	50
Цифрові навички – нагальна потреба сучасної людини	55
Леонов М. Цифрова мобільність як атрибутивна характеристика фахівця цифрового суспільства	64
Цифрова людина у сучасному соціокультурному просторі	65
Цифрова мобільність фахівця у контексті буття цифрового суспільства	73
Проблеми і виклики цифрової мобільності	77

РОЗДІЛ 2. ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КОНКУРЕНТОЗДАТНИХ ФАХІВЦІВ

Нямешук Г., Крупський О., Стасюк Ю. Міжнародне середовище менеджменту бізнес-освіти у XXI ст.	84
Міжнародна співпраця в контексті менеджменту сучасної бізнес-освіти	84
Інституційні витоки програм міжнародної академічної мобільності	103

Національні особливості менеджменту бізнес-освіти	127
Кейс менеджмент бізнес-освіти Швеції	147
Abasova S.H. Innovation education techniques in modernity: Azerbaijan experience	167
Use of stakeholder analysis in the courses “Behavioural Sciences”, “Strategy of Thinking”, “Strategy of Behaviour” and “Time Management	167
Implementation of SWOT and PESTEL analyzes in courses “Time Management” and “Negotiation Techniques”	171
Aliyeva A.K. Analysis of the import of educational services of Azerbaijan	178
High education system of Azerbaijan in modernity	179
The role of high education at foreign countries for Azerbaijan students	181
Прилепа І. Формування кросдисциплінарної компетентності в майбутніх педагогів професійного навчання: теоретичні та методичні аспекти	186
Західні дидактичні концепції формування кросдисциплінарної компетентності в майбутніх педагогів професійного навчання	186
Методичний інструментарій формування кросдисциплінарної компетентності в майбутніх педагогів професійного навчання	201
Етапи формування кросдисциплінарної компетентності в майбутніх педагогів професійного навчання	210

Розділ 3. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Плачинда Т. Стимулювання здобувачів освіти до активної навчальної діяльності	226
Проблема активізація навчально-пізнавальної діяльності в сучасних умовах	226
Організаційно-педагогічні умови стимулювання здобувачів освіти до активної навчальної діяльності	228
Бондаренко Т., Стеценко В. Інноваційні технології в освітньому середовищі: методичний інструментарій та практична реалізація	248
Аналіз хмарних сервісів для створення презентацій	249

Порівняльна характеристика сервісів PREZI, SWAY, SLIDES, POWTOON, CANVA, ZOHOSHOW, GENIAL.LY, EMAZE, PIKTOCHART, SEIDAT, VIDEOSCRIBE	301
Король А. Формування мистецько-творчої діяльності учнів засобами українського фольклору	305
Діяльнісний підхід як один з факторів формування творчої діяльності учнів	306
Характеристика видів та форм мистецької діяльності в закладах освіти	312
Використання засобів і жанрів українського фольклору в практиці загальноосвітніх шкіл	319
Ковальчук А. Упровадження цифрових технологій у фахову підготовку майбутніх педагогів професійного навчання	326
Актуальність цифровізації для українського суспільства й систем професійної освіти	326
Огляд можливостей цифрових технологій у підготовці педагогів професійного навчання	329

Розділ 4. ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВИТИ УКРАЇНИ

Погорелов М. Модель системи формування готовності майбутніх викладачів професійного навчання в галузі транспорту до застосування ІКТ у професійній діяльності	347
Зміст системи формування готовності майбутніх викладачів професійного навчання до застосування ІКТ у професійній діяльності	347
Личова Т. Методика формування фахової компетентності майбутніх бакалаврів з агроінженерії у професійній підготовці	374
Зміст та структура фахової компетентності майбутніх бакалаврів з агроінженерії	375
Інноваційні педагогічні технології у професійній підготовці майбутніх бакалаврів з агроінженерії	380
Педагогічні умови формування фахової компетентності майбутніх бакалаврів з агроінженерії у професійній підготовці	383

Леонова А. Цифровізація та цифрова трансформація соціально-економічних процесів: технологічні, аксіологічні та гуманітарні аспекти	413
Цифровізації й цифрова трансформація як сучасні драйвери суспільного розвитку	414
Технологічні аспекти цифровізації суспільно-економічних та соціальних процесів	420
Аксіологічні й гуманітарні проблеми цифровізації	425
Лаврентьєва О. Фахівець у просторі професійної культури: сучасні в трендові моделі	432
Культура, культурний простір і простір культури в науковому дискурсі	432
Модель простору професійної культури сучасного фахівця	445
Становлення фахівця в просторі професійної культури	453
ВИСНОВКИ	462
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	464
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	494

*Анжеліка Король,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Криворізький державний педагогічний університет,
м. Кривий Ріг, Україна*

ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ

Сучасний етап національного відродження України вимагає нового підходу до вирішення проблем розвитку особистості та виявлення її творчого потенціалу.

Філософи, психологи та педагоги завжди комплексно розглядали проблему чинників розвитку особистості. Серед цих чинників важливе місце вчені відводили творчості та творчій діяльності, які сприяють набуттю здатності створювати видатні матеріальні та нематеріальні цінності.

Поряд із традиційним підходом до творчої діяльності особистості поступово формується підхід, який відстоює автономію цієї діяльності та ґрунтується на мисленні та турботі про особистість. З'являються нові принципи творчої діяльності, орієнтовані на зміну ціннісних орієнтацій, в яких людина стає центром світобудови, а в мистецтві формується новий образ. Ми вважаємо, що остання ситуація є умовою посилення формотворчих чинників особистісної рефлексії, які дають змогу співвідносити та передбачати власне «Я» зі світом смислів та цінностей.

Важливий внесок у формування творчої особистості зробив український філософ і педагог Г.Сковорода. Він вважав, що фактором, який стимулює творчу активність особистості, є вчення філософії як вищої науки, і саме ця наука показує, як розвивається особистість [25].

Виходячи з вищесказаного, можна сказати, що оволодіння методом пізнання на основі філософії є важливим елементом у педагогічному процесі мистецько-творчої діяльності особистості, особливо у викладанні музики. Музика як вид мистецтва, незважаючи на свою здатність формувати емоційні образи, пов'язана з певними філософськими концепціями. Однак метод пізнання має ґрунтуватися на міжкультурному діалозі, що допоможе встановити зв'язки між епохами та розвинути цілісне сприйняття світу в особистості, які розвивається в творчому просторі.

Діяльнісний підхід як один з факторів формування творчої діяльності учнів

У вітчизняних психолого-педагогічних наукових традиціях проблема формування учнів до творчої діяльності розглядається в контексті діяльнісного підходу.

Сучасний український філософ-педагог І.Зязюн торкається проблем творчості на основі поєднання підсвідомого та свідомого. Для нашого дослідження важливим є те, що науковець розглядає факти свідомості як уявлення, бажання й фантазії. Останні іманентні свідомості, належать лише їй. Тому ідея підсвідомого, на думку І. Зязюна, пов'язана з теорією інтелектуальної та художньої творчості [13]. При цьому підсвідоме розглядається як реалії без участі свідомості. У той же час свідомість оперує знаннями, які можуть передаватися іншим людям, стати їхнім надбанням.

М. Фіцула вважає, що розвиток особистості в навчально-виховній діяльності має наслідувальний характер. На основі цієї закономірності розробляються теоретичні засади методу прикладу у вихованні. Людська особистість розвивається в діяльності (природні задатки людини реалізуються тільки в процесі її життєдіяльності). Всебічному її розвитку сприяє залучення до різних видів діяльності під впливом середовища [32].

Тобто, наукові погляди М. Фіцули перебувають у межах теорії діяльності, які виявляють у ній ознаки генетичного підходу до розуміння механізмів зародження психіки, що сприяє формуванню таких психічних якостей як мислення, увага, пам'ять, емоції, почуття.

Водночас, С. Гончаренко, визначаючи зміст діялісно-особистісної концепції виховання, стверджує, що дієвим виховання є лише тоді, коли дитина залучається до різноманітних видів діяльності і оволодіває суспільним досвідом завдяки ефективному стимулюванню педагогом її активності в цій діяльності [10].

Своєю чергою, під поняттям «діяльність» науковець розуміє спосіб буття людини в світі, здатність її вносити в дійсність зміни. Він розглядає діяльність як засіб реалізації мети, її результату [10].

Психолог-педагог В. Семиченко вважає, що діялісний підхід визначає провідну цінність системи (в тому числі системи підготовки учнів музичних середніх шкіл) на основі діяльності, яка забезпечує засвоєння та функціонування навчання. На думку дослідниці, з одного боку, «начебто дійсно обмежуються права особистості, можливості її самореалізації. Проте з іншого боку, таке обмеження

може бути доцільним». «Є нормативні вимоги, завдання, які людина повинна враховувати» [27].

Насправді, у процесі навчання особистість долає труднощі й незручності, іноді вирішує завдання, які їй нецікаві. Але оволодіння видами діяльності, що потребують копінтного репродуктивного відпрацювання, не завжди зумовлені індивідуальними якостями особистості і навіть не викликають у неї особливого інтересу, можуть стати одним із способів формування її готовності до творчої діяльності. Це може статися в умовах усунення учня від ремісницьких дій, стандартного копіювання.

Зауважимо, що в основу діяльнісного підходу було покладено ідею взаємозв'язку особистості й діяльності. Поняття «діяльність» передбачало наявність такої якості особистості, як активність, що повинна забезпечувати задоволення потреб, що регулюються вимогами суспільства.

Науковці визначали доцільність співвідношення проблем внутрішньої діяльності (мислення) з зовнішньою, практичною діяльністю, а також дотримуються думки про те, що діяльність – це, передусім, цілеспрямоване перетворення, зміна матеріальних умов життя людини, які, своєю чергою, забезпечують розвиток особистості за допомогою зміни в її самосвідомості.

При цьому зміст закономірностей та специфічних змін свідомості особистості, зумовлені змінами матеріального буття, не розглядалися дослідниками докладно й тлумачилися без достатнього аналізу.

Отже, первинне формування творчих дії здійснюється за керівництвом ззовні. Унаслідок розгортання та узагальнення дій учень починає розуміти зміст конкретних операцій, їх взаємозв'язків. Ступінь розлогості дій або операцій поступово скорочується. Дія, що формується ззовні, стає надбанням внутрішнього плану особистості, переходить у сформовані знання та навички.

У той же час, упровадження в навчальну діяльність певних стандартів у формуванні дій, які прийняті нині, на нашу думку, хоча і допомагає засвоєнню знань, але не сприяє в подальшому ефективному вирішенню учнями нових проблем, вдосконаленню наявних рішень.

Видатні психологи-музиканти минулого (К. Орф, З. Колдай та ін.) висловлювали ідею щодо можливого розвитку музичних задатків особистості в умовах продуктивної діяльності, яка базується на активізації тієї чи іншої здатності особистості. При цьому велике значення має схильність до занять мистецтвом. Тобто, учень повинен

уміти мислити художніми образами, бути здатним до творчої фантазії, мати музичний слух, пам'ять, ритм.

Таким чином, викладені вище точки зору дозволили встановити, що поняття «діяльність» розглядається психологами та педагогами як спосіб вирішення певних завдань на основі синтезу зовнішньої та внутрішньої стратегії особистості, яка зумовлена суб'єкт-об'єктними стосунками.

Зміст поняття «діяльність» визначається наявністю потреб та мотивів, що орієнтують більше на формування соціалізованої особистості. Останнє передбачає програмування кінцевої мети у вирішенні навчальних завдань.

Зауважимо, що в основу діяльнісного підходу до навчання покладено ідею програмування кінцевого результату ззовні. При цьому необхідно зазначити, що поняття «творчість» розглядалося в контексті формування нових поглядів, матеріальних та духовних цінностей, які б задовольняли різноманітні потреби суспільства.

Творчість, на думку С. Віроzub, – це «прагнення до поширення себе на світ (втілення себе у матеріальній формі – матеріалізації), до гармонії, до рефлексії, до духовного». І далі, «творчість є однією з форм людської діяльності» [8].

У контексті викладеного зазначимо, що поняття «творчість» постійно ототожнювалося з поняттям «творча діяльність». Ми вважаємо, що поняття «творчість» передбачає цілісне самостійне створення нового, неповторного, оригінального, значущого, у контексті нашого розгляду це нестандартне виконання музичного твору, імпровізація, творіння.

Творчість – це якісна характеристика діяльності, що допомагає суб'єкту відмовитися від ремісницького відтворення і сприяє подоланню конформізму.

У інтерполяції поняття «творчість» на учнів музичних шкіл ми вважаємо, що *творчість* – це створення суб'єктивного художнього образу, ідей та гіпотез, що поступово реалізуються у виконавській діяльності. Творчість – це здатність особистості спиратися на механізми інтуїції, що діють без спеціальної підготовки і відсувають на другий план знання, вміння, навички.

Поняття «творча діяльність» передбачає діяльність, результатом якої є новий оригінальний продукт, що має значення для конкретного виду діяльності і володіє суспільною значущістю.

На нашу думку, творча діяльність є фактором становлення творчої особистості, якщо вона базується на альтернативних

установках вчителя стосовно формування індивідуальної особистості. Сучасний вчитель повинен враховувати доцільність розвитку якостей особистості, яка зберігає незалежність думок, має готовність до ризику викласти власну творчу позицію, здатність до невтомного дослідницького пошуку, нестандартного мислення, активної комунікативної діяльності, передбачення та прогнозування. Учитель повинен бути скерований на розвиток сили особистості, її сміливості, збільшення життєвої енергії, встановлення взаємозв'язків між мисленням, почуттями та поведінкою.

Заняття мистецтвом і творчістю з раннього віку призводять до самостійного перетворення особистості дитини та сприйняття дійсності. Через гру учні навчаються, набувають досвіду, формують, розвивають і збагачують свою внутрішню психічну активність.

В іграх учні наслідують діяльність дорослих, яку вони спостерігають у своєму найближчому оточенні. Гра – це будь-яка діяльність, яка має певну мету. У грі учні рухаються, розмовляють, маніпулюють просторовими матеріалами, створюють нові слова, виражають значення і беруть на себе нові ролі, зумовлені вимогами діяльності. Учні спостерігають, збирають, обробляють інформацію, поступово розрізняють вигадку й реальність, порівнюють, класифікують, узагальнюють, оцінюють, переживають і оцінюють світ предметів і явищ.

В іграх у дітей активно розвиваються емоції. Вони розрізняють неприємне і приємне, добре і погане в тому, що спостерігають. У процесі творчої гри в дітей розвиваються інтереси і прагнення і, насамперед, формується характер і стиль їх діяльності. Діти вчаться брати на себе відповідальність за власні вчинки, наслідувати і вести за собою.

Дитяча творча гра виникає з найсильнішої внутрішньої мотивації і стає природним шляхом розвитку. Найпоширенішим явищем у спонтанній експресивній діяльності школярів, окрім гри, є художня творчість, яка виявилася чудовим джерелом інформації про духовне життя дитини, художній твір стає посланням, а творчий процес – вираженням пережитої дійсності.

Художня творчість є однією з потреб розвитку всіх дітей і регулює їхню емоційну рівновагу. Творчість – це не обов'язково художній твір, а творчий процес, який розвиває і розкриває індивідуальність дитини. Діти креативні, оскільки їхня активність – це бажання виразити себе, свої думки і почуття. Тому через художнє самовираження можна розкрити внутрішній світ учнів шкільного віку.

Художня творчість є найхарактернішою формою самовираження дітей з раннього віку і може бути використана для оцінки вікового рівня психічного розвитку дитини. Для того, щоб ініціювати та реалізовувати дитячу творчу діяльність, необхідно визнати за нею таку якість як спонтанність. Це необхідно задля заохочення розвитку, самокритики, невимушеності самовираження та активності дітей.

Формування творчого ставлення до дійсності можливе лише у разі створення в школі умов для вільного самовираження, у т. ч. і художнього. Успіх вільного художнього самовираження залежить від знань педагогів, їхнього адекватного розуміння психології, потреб, здібностей та інтересів дітей. Коли учні вбачають у навчальних закладах сприятливі умови для вільного самовираження, до того ж і художнього, їхній розвиток є природним і успішним.

Для досягнення найкращих результатів у художньому розвитку дітей заняття повинні проходити в спокійній і доброзичливій атмосфері. Дитині повинна бути надана повна свобода без примусу, втручання або нав'язування її волі. Під час уроку дітей слід стимулювати у різний спосіб і за допомогою різних засобів.

Стимуляція за допомогою навчального інструментарію. Різноманітні матеріали, інструменти, історії та пісні, український фольклор тощо можуть посилити творчу роботу дітей та надати їм впевненості. Усю роботу слід проводити так, щоб вона відповідала індивідуальним потребам дитини.

Під час уроків доцільно урізноманітнювати наочні методи, а самі уроки будувати так, щоб вони були схожими на розвагу. Дітям слід надавати впевненості у власних силах і переконувати їх у правильності творчого самовираження в обраній ними спосіб.

Необхідно показувати приклади діяльності, хвалити за них, заохочувати до дії, створювати вільну й творчу атмосферу та викликати в учнів бажання працювати. Для розвитку творчого мислення необхідно дозволяти дітям мислити самостійно і не пригнічувати їхню спонтанність. Художня творчість повинна оцінюватися відповідно до психічного стану та здібностей дитини. Найбільшу цінність має спонтанна й вільна дія, яка дозволяє дитині розвивати свою активність. На заняттях з мистецтва педагог має нібито входити в світ художніх цінностей разом з дитиною і супроводжувати її відкриття.

Малюнки дитини є чудовим джерелом інформації про неї, її переживання, почуття та стосунки з іншими членами родини. Художній твір показує, на якому етапі мислення перебуває дитина.

Для всебічного розуміння світу необхідно використовувати якомога більше різноманітних освітніх інструментів, різних видів діяльності та всіх видів сучасного й автентичного мистецтва. Щоб більше аналітики залучено до процесу пізнання світу, то краще й успішніше перебігатиме пізнавальний процес і тим краще дитина освоюватиме навколишнє середовище.

Музика відіграє найважливішу роль у спонуканні учнів до художньої діяльності, а заняття, які поєднують музику та мистецтво, одночасно стимулюють художню та музичну уяву. Слухові та зорові органи чуття схожі, і їхнє поєднання в процесі бачення та слухання допомагає дітям виявити схожість і відмінності в цих двох видах творчості.

Музика часто використовується в художній освіті школярів. Прослуховування музики в школі часто використовується для стимулювання художньої уяви дітей. Для цього використовується так званий феномен синестезії. Це явище втілює в собі об'єднання різних видів вражень. Наприклад, вплив кольору на зір супроводжується розвитком інших почуттів. У результаті під час впливу кольору органи чуття здатні сприймати не тільки враження від червоного і синього, а й холоду, тепла і навіть смаку. Високі «яскраві» тони асоціюються зі світлими кольорними плямами, а низькі, глибокі тони – з темними кольорами. Ритмічне повторення схожих елементів у музиці асоціюється, наприклад, зі схожим розташуванням фігур на площині. Мелодичні лінії асоціюються з формою ліній у мистецтві. Подання динаміки в музиці можна замінити аналогічною візуальною системою. Найпростіша практика полягає в тому, щоб учні «розфарбовували» музику, яку вони слухають.

Музика надає найширші можливості для творчої діяльності та розвитку особистісних якостей, таких як когнітивне, емоційне та мотиваційне функціонування, розвиток творчої винахідливості, соціальних контактів і позитивних особистісних якостей.

Розвиток позитивних якостей особистості. Музика сприяє творчому пошуку та відкриттю, а музична творчість є формою самореалізації та виконує психолого-гігієнічну функцію. У результаті музичної творчості розвиваються перцептивні навички, увага та естетична сприйнятливості учнів, відбувається розвиток особистості.

Учні люблять співати та слухати музику, що є гарним способом вираження спонтанності. Кожна дитина володіє спонтанною музичністю й повинна насолоджуватися музикою, співати, танцювати, грати і створювати свої власні пісні. Різноманітність форм

означає, що кожна дитина може знайти щось цікаве для себе, і вчителі повинні бути натхненниками творчої поведінки учнів, стимулюючи і заохочуючи їх самовираження та творчість. Музична творчість заснована на уяві, а імпровізація – одна з форм творчої діяльності. Уроки музики мають бути джерелом радості для учнів, бо вони мають давати емоційне розвантаження і бадьорити розум.

Таким чином, мистецька освіта – це освітня діяльність, що здійснюється педагогами з метою:

- формування в дитини уявлення про красу природи і творів мистецтва;
- збагачення естетичного досвіду через знайомство з продуктами природи і людської творчості, особливо творами мистецтва;
- розвитку уяви та творчої активності;
- формування естетичної культури;
- збагачення духовного світу дитини.

Характеристика видів та форм мистецької діяльності в закладах освіти

Напрями розвитку музичної діяльності в освітніх закладах включають у себе: рух і музичну виразність, музичну творчість, спів, гру на інструментах і звуковидобування, розвиток музичних інтересів учнів, емоційних реакцій у грі (див. рис. 1).

Рис. 1. Види мистецької діяльності учнів

Малювання – дуже поширений вид діяльності в закладах дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти. Елемент творчості, що виникає у вільному малюванні, сприяє активізації та мобілізації розумових процесів дитини та формуванню плану дій

через вербалізацію. Під час малювання для стимулювання бесіди з учнями умовою мобілізації розумових і мовленнєвих процесів є створення атмосфери творчості.

Учні шкільного віку виражають себе через ігри, мистецтво, музику та поезію. Творча діяльність учнів часто є захисним механізмом, який змушує їх розкривати конфлікти та страхи, про які вони не підозрюють, і через цей процес відбувається вивільнення та розрядка несвідомих психічних напружень. У цьому полягає психотерапевтична роль учнівської творчості.

Художнє самовираження – найпоширеніша форма самовираження, оскільки учні люблять малювати, ліпити та вирізати. Створюючи твори, вони виявляють багату уяву, творчі здібності та власну винахідливість. У мистецькій діяльності найважливішим чинником, що впливає на справжню творчу активність дітей, є створення відповідної атмосфери та умов для творчості.

Під час виготовлення твору мистецтва вчитель створює умови для вільної діяльності. Він не втручається у вибір учнями ідей, не дає інструкцій і готових рішень, не малює, а намагається стимулювати уяву та проникливість дітей. Педагог зацікавлений у результаті роботи, схвалює і приймає стиль творчості дитини і прагне до того, щоб творчий процес приносив їй задоволення і радість.

Творча активність учнів в образотворчому мистецтві залежить від обсягу знань і вмінь учнів, особливості їх сприйняття художніх образів, пам'яті, діапазону образотворчої діяльності, технік і матеріалів, засобів художньої виразності. У загальноприйнятих підходах, вільне художнє самовираження реалізує такі функції, як-от: активізація діяльності учнів, навчання їх самостійності та відповідальності, забезпечення почуття безпеки та самоповаги, розвиток естетичної сприйнятливості, честолобства та співпраці, навчання критичному мисленню, розрядка негативних емоцій, а також терапевтична функція.

Ще один вид учнівської діяльності – **дослідницька**, яка передбачає виявлення певних закономірностей життя та функціонування навколишнього нас світу. Ця діяльність спрямована на пізнання, а іноді й на перетворення дійсності. У давнину на цю діяльність звернув увагу видатний давньогрецький філософ Сократ, який запровадив в освітній метод етапи дослідження та самостійного пошуку знань. На думку вчених, мислення дітей спирається на їхню діяльність і дослідження, тому діти краще вчать і засвоюють знання через власну діяльність. Відсутність

дослідницької діяльності в пізнанні реального світу призводить до пасивності та формального засвоєння інформації [18].

Через дослідницьку діяльність діти вивчають і відкривають складні явища, притаманні природному середовищу. Дослідницька діяльність переважає в маніпулятивних і дослідницьких іграх, де діти маніпулюють предметами і вивчають їхні особливості та властивості. Дітям молодшого віку слід надавати якомога більше можливостей для маніпуляцій, щоб вони могли самостійно оволодіти знаннями про властивості предметів. Експерименти дають їм змогу спостерігати та відкривати різні явища.

Технологічна творчість також є різновидом творчої діяльності дитини, результатом якої є створення нових технологічних пристроїв або вдосконалення вже існуючих. Основними умовами ефективної творчої діяльності в будь-якій сфері є набуття певних знань і навичок, а також кмітливості. Творчі здібності розвиваються з віком і досвідом. Учні оволодівають необхідними для творчості якостями – високим ступенем рухливості та пластичності уяви й мислення, а також допитливим розумом. Учні можуть привнести у творчий процес цінні й оригінальні ідеї [19].

Загадки – одна з форм самовираження для учнів початкової школи. Учнім подобається не тільки розгадувати загадки, а й вигадувати їх. Найскладніша форма самовираження учнів – вигадування казок, оповідань і віршів. Оповідне письмо – є найбільш креативним видом вербальної творчості, а особливим видом словесної творчості є рими та пісні. Пісні учнів часто пов'язані з грою, подорожами, казками, природою та тваринами. Для учнів важливий не скільки результат роботи, а власне творчий процес.

Діти шкільного віку швидко засвоюють великий обсяг інформації про навколишній світ, у них розвивається схильність не тільки наслідувати та відтворювати дії інших людей, а й перетворювати та створювати їх. Вони з'ясовують, що слова можна використовувати як матеріал для ігор, тож складають рими та пісні, вигадують казки та загадки. У різному віці жанр українського фольклору стає ефективним розвивальним засобом: прислів'я, загадки, казки, народні казки тощо.

Учні використовують мову для гри та передавання інформації, за допомогою мови вони адаптують своє мовлення до типу слухача або мовця. Вербальне самовираження допомагає зняти напругу й агресію та заспокоїти в разі невдачі. Діти можуть передавати свої думки, почуття і переживання, що слугує терапевтичним засобом,

який формує позитивний досвід. Така форма самовираження призводить до формування в учнів творчого ставлення до навколишнього світу [5].

Дитяче мовлення – це не тільки емоційний, але й інтелектуальний компонент, а також компонент соціальної співпраці. Через і за допомогою самовираження діти більше дізнаються про світ, встановлюють контакти з однолітками та дорослими, ідентифікують себе з ними через схожий досвід і водночас розуміють свою власну індивідуальність.

Сприятливу атмосферу, необхідну для розвитку мовної творчості, створюють форми та жанри українського фольклору. Лінгвістична творчість – це не лише розвиток комунікативної компетенції, а й творче мовне експериментування, вивільнення сміливих, нестандартних ідей зі сфери асоціацій, абстракцій і порівнянь. Використання українського фольклору в роботі педагогів не тільки дає змогу урізноманітнити освітню та виховну діяльність у шкільних закладах, а й сприяє:

- розвитку творчих здібностей вихованців,
- залученню до автентичної української культури,
- реалізації завдань патріотичного виховання,
- розширенню кругозору вихованців,
- реалізації завдань етнічного та педагогічного виховання,
- залучення до звичаїв і традицій українського народу,
- використання широкого спектра засобів народної педагогіки
- формування художньо-творчих здібностей учнів тощо [5].

У концепції вітчизняної гуманістичної педагогіки і психології, кожна дитина – нестандартне, неперевершене і чудове створіння. Творче ставлення до життя часто буває необхідним, але його завжди потрібно виховувати в дітей. Шкільна освіта відіграє важливу роль у розвитку дитячої уяви та креативності. Сучасний освітній заклад повинен спрямовувати свої зусилля на розвиток вільної та індивідуальної особистості, наділену ініціативою та сміливістю бути творчою та постійно допитливою.

Сучасне суспільство вимагає творчого потенціалу від кожного. Креативність є універсальною, і шкільна освіта покликана пробудити її в кожному.

Творчість – це людська схильність, здатність до саморозвитку і самореалізації, принцип і спосіб функціонування людини як представника свого виду за будь-яких соціальних і культурних умов. Творчість слід розглядати як одну з фундаментальних людських

цінностей з-поміж ієрархії загальнолюдських цінностей. Тому творчість є не лише засобом для реалізації інших вищих цінностей. Вона є цінністю сама по собі і важливим елементом людського розвитку та самореалізації [9].

Існують певні критерії творчого ставлення людини та певні характеристики, які роблять її творчою. Ці вимірні характеристики творчої особистості були встановлені двома американськими психологами, які провели два абсолютно незалежні дослідження творчої особистості. Це Дж.П. Гілфорд і М. Ловенфельд.

На їхню думку, критеріями творчого ставлення до життя є: чутливість до проблем, здатність виражати ясність і плинність думки та підтримувати готовність, мобільність – тобто здатність швидко адаптуватися до нових реалій та ефективно реагувати на зміни; оригінальність, здатність трансформуватися в нові визначення, здатність до аналізу та абстрагування; синтез – спроможність поєднувати багато елементів, що утворюють нове [6].

Учнівська творчість ґрунтується, насамперед, на вроджених задатках дитини та можливостей їх розвитку в здібності. У цьому процесі дітей повинна супроводжувати радість. Радість – це емоція, яка забезпечує високий стан свідомості і визначається як стан душі, який формує переконання, що людина зробила щось важливе.

Сьогодні відомо, що кожна дитина має глибоке прагнення до творчості і що це біологічна потреба, яка має значний вплив на повноцінний розвиток особистості. Учні виражають свої творчі потреби по-різному, вони використовують різні форми і види мистецтва: усна та письмова мова, літературне мистецтво, малювання (живопис, креслення), ліплення (пластичні мистецтва, глина), ілюстрування, живопис, музика, танець, імпровізований етюд, ігри, конструювання тощо.

Навіть маленькі діти можуть творчо мислити, фантазувати, грати, взаємодіяти з різними уявними істотами, готувати власні казкові сценарії та вигадувати зоопарки, багатоквартирні будинки та замки з піску.

Розвитку творчого ставлення учнів сприяє сприятливий клімат, в якому вона живе, особливо вдома та школі. Йдеться про відкрите і вільне спілкування між дітьми, батьками і педагогами, атмосферу чесності й партнерства, яка дозволяє дітям висловлювати свої почуття, емоції, потреби.

Багато дослідників людської креативності зосереджували увагу на ігровому характері творчості, принаймні на її ранніх стадіях.

Існують навіть теорії творчості. Згідно з ними, суспільно корисна творчість у дорослих належить до культурно розвиненої, зрілої, ігрової дитячої діяльності. Не турбуючись про їжу та безпеку, діти вільно досліджують довкілля і своє тіло, пізнають світ і свої здібності, маніпулюючи предметами й мовою. Така діяльність є невід'ємною частиною фізичного, емоційного, розумового та соціального розвитку дитини. Спостерігаючи за грою школяра, можна побачити, наскільки багатограним і вільним є дитячий розум. Це є природною характеристикою творця.

Дослідники творчої діяльності Р. Гротон і К. Клеро виокремили три провідні сфери, в яких творче ставлення учнів виявляється найбільш яскраво. З-поміж них: пластична виразність учнів, творча музична діяльність, вербальне творче самовираження.

У цих сферах дуже важлива роль вчителів і батьків. Вони повинні бути чутливими до того, як учні розвиваються художньо і вербально, підтримуючи і спрямовуючи їх. Щоб розвивати в себе творчість, учням потрібно переживати емоції, зіштовхуватися з проблемами і намагатися їх вирішувати. С. Френе з цього приводу зазначив: «Справжні знання – це те, що відкривається і засвоюється» [11].

Не слід перешкоджати зусиллям учнів, які втомилися концентруватися на творчій роботі, у формуванні ставлення до наслідків, викликаних розумовими зусиллями та емоціями. Оцінювати можна лише один із аспектів художньої роботи учня – колір, техніку, сюжет або фон. При цьому форма є вираженням індивідуальності кожного творця і повинна сприйматися дорослими як самоцінна.

У сфері музичної освіти дуже важливою є заохочувальна роль учителя. Вчителі повинні заохочувати бажання вільно співати, слухати і створювати музику.

Вивчення музики, музичні знання, набуті в цьому віці, не завжди сприймаються учнями позитивно, вони просто недостатньо ними усвідомлюються і їм не надається великого значення. Важливо спрямовувати учнів на використання власної творчості, адже саме так вони пізнають музику. В учнів потрібно розвивати відповідне ставлення до музики.

Існує ряд правил, які можуть допомогти учням розвинути творче ставлення до музики. Вони полягають у наступному:

- Учні відчувають музичність, по-перше, через свій голос, по-друге, через гру на інструментах.

- Слід цілеспрямовано розвивати почуття ритму за допомогою

різноманітних ритмічних вправ і гри на ударних інструментах.

– Розвивати музичну імпровізацію, починаючи з простих мелодій, але завжди з ритму.

– Необхідно поважати мелодійні вподобання учнів.

Учні вважають за краще виражати себе за допомогою жестів, малюнків і музики, але в більш старшому віці перевага ними надається говорінню й письму. При цьому усне мовлення також створює умови для творчого самовираження учнів.

У шкільному віці учні швидко засвоюють величезні обсяги інформації про навколишній світ і прагнуть наслідувати, трансформувати й творити діяльність інших. Учні відкривають для себе, що слова можна використовувати як ігровий матеріал. Вони грають зі словами, складають віршики, пісні, казки та загадки. У шкільному віці мова дитини вже дуже багата на засоби вираження. Учні створюють нові імена, прислів'я, історії та пісні з мовного матеріалу. Усне мовлення виховує і розвиває уяву, стимулює активність, дає новий життєвий досвід і розширює інтереси. Воно також позитивно впливає на емоційну сферу та інтелектуальний розвиток і є важливим чинником співіснування в суспільстві.

Через мовлення учні краще пізнають світ, спілкуються з однолітками та дорослими, співпереживають їм через схожі емоції та почуття і водночас усвідомлюють свою індивідуальність. Батьки та вчителі відіграють особливу роль у розвитку мовної активності учнів. Це пов'язано з тим, що вони є партнерами в грі, спрямовують діяльність і вчать партнерству, відкритості, подоланню ментальних бар'єрів у мисленні та спілкуванні з навколишнім світом. Вони також розвивають пізнавальну мотивацію, тобто вміння бачити проблеми.

Розвиток лінгвістичної креативності учнів залежить від їхньої індивідуальної мотивації, потреб і чутливості. Лінгвістичну креативність учнів можна надихати і розвивати, використовуючи відповідні методи і забезпечуючи сприятливі умови. Лінгвістична креативність – це не лише розвиток комунікативної компетенції, але й творче мовне експериментування, сміливі та нетрадиційні асоціації, абстракції та порівняльні ідеї.

Ще однією формою самовираження є ребуси, які учні із задоволенням розгадують і складають. Найскладнішими формами самовираження учнів є казки, оповідання, вірші, римування та аранжування пісень. Написання оповідань демонструє творчі здібності учнів на найвищому рівні. Учнівські роботи здебільшого присвячені розвагам, подорожам, казковим елементам, природі та

тваринам. Для учнів дуже важливим є процес творення, а не результат.

Використання засобів і жанрів українського фольклору у практиці загальноосвітніх шкіл

Усна народна творчість (фольклор) – це твори мистецтва, створені народом, що передаються з покоління в покоління та урізноманітнюються або доповнюються. У фольклорних артефактах втілено колективний життєвий досвід, ідеали, прагнення, риси характеру та традиції різних народів. Це своєрідне духовне послання від наших далеких предків до нас, їхніх нащадків, щоб ми могли реалізувати мрію наших пращурів стосовно торжества добра, справедливості, мудрості та розуму в людському житті.

Вплив фольклору на художньо-творчий розвиток школярів є особливо важливим.

Музика і народні танці також можуть надихати на творче самовираження, якщо вчителі використовують їх належним чином. Народні пісні, казки і танці захоплюють уяву учнів своєю простотою і мелодійністю. Скульптури, народні картини, народні орнаменти, декоративно-ужиткове мистецтво, кераміка, вишивка, мереживо, народні костюми та народні іграшки також викликають великий інтерес у дітей.

На відміну від традиційних дидактичних і виховних методів і процедур, художньо-творча діяльність в школі вчить дітей сприймати, переживати і відчувати дійсність, розуміти природу і особливості людського життя крізь призму мистецтва. Твори мистецтва проникають, поглиблюють і виховують особистість дитини. Приклади, зображені в народному мистецтві, відіграють важливу роль в емоційному розвитку та вихованні. У цьому мистецтві найбагатродніші людські почуття, людинолюбство, ненависть до насильства і прагнення до справедливості виражені в художніх формах, особливо доступних духовному світу учня.

Народне мистецтво відображає багатство ідей і почуттів наших предків та колоритне життя народу. Завдяки цьому мистецтву ми можемо запропонувати нашим учням багате джерело натхнення та уяви. Народне мистецтво допомагає учням розвивати чутливість до краси, глибше пізнавати і розуміти. За допомогою нього можна підносити дух учнів, знайомити їх з творчими здобутками народу, виховувати любов і повагу до нього. Зокрема, наближення учнів до народних пісень може допомогти їм розвинути музичний слух, почуття

ритму та естетичне сприйняття форми і змісту пісень.

Народне мистецтво, особливо декоративно-ужиткове, дає можливість учням оцінити естетичну цінність предметів, що їх оточують. Після контакту з народним мистецтвом в учнів з'являється бажання самим прикрашати свій життєвий простір. Учні наслідують і малюють декоративні елементи з творів народного мистецтва, у такий спосіб вивчаючи нові декоративні елементи і розвиваючи відчуття кольору та розуміння кольору як засобу виразності. Через знайомство з народним мистецтвом учні також вчаться поєднувати кольори.

Прикладне народне мистецтво пропонує чудові можливості та знайомить учнів з деякими основними принципами живопису і малювання на предметах, а також створення гармонії і ритму в композиції. Аналізуючи народне мистецтво, діти розуміють і відчувають, що розташування орнаментів не є випадковим. Зміст народного мистецтва тісно пов'язаний з традиціями, звичаями та історією народу, що сприяє формуванню емоційного зв'язку дитини зі своєю Батьківщиною та пробудженню патріотизму. Таким чином, фольклор, як народна творчість, є не лише об'єктом пізнання та розваги, а й новим засобом виховання та навчання школярів.

Український фольклор популярний серед дітей завдяки своєму життєрадісному та оптимістичному ставленню до життя, до краси природи, людської праці та любові до праці. Головна мета творців – викликати радість, створити бадьорий настрій і знайти спільну мову з колегами. Завдяки цим особливостям народне мистецтво завжди було близьким дитячому світосприйняттю. Діти шкільного віку надзвичайно чутливі до краси природи та її постійних змін. Це є важливим елементом у формуванні художньо-творчих здібностей школярів.

Народна творчість та українські народні казки реалістичні та правдиві, а оскільки діти також шукають правду в житті, їхня увага захоплює, зачаровує та запалює їх. Народна творчість доступна дітям завдяки своїй простоті, барвистості та змістовності.

Види дитячого фольклору або усної народної творчості можна поділити на дитячі казки, малі фольклорні жанри та народні пісні. Усі ці жанри успішно використовуються у шкільній освіті для формування художньо-творчої діяльності школярів. Фольклорні жанри органічно вплітаються в різні види діяльності школярів.

Пропонуємо практичні поради вчителям для розвитку креативності учнів (див. рис. 2).

Рис. 2. Поради зі стимулювання дитячої творчості

Окрім зору, слуху, дотику, нюху та смаку, для формування художньо-творчих навичок у дітей шкільного віку важлива також стимуляція уяви різними способами. Тут дуже важливі прості вправи на розпізнавання предметів із заплющеними очима. У таких вправах слід використовувати незвичні форми і текстури, щоб додатково стимулювати допитливість. Ефективним також може бути незвичне використання стимулів, наприклад, малювання рисунків, що відображають відчуття смаку, нюху та слуху, або використання звуку для представлення кольорів. Творча уява також виявляється у здатності розповідати історії та оповідання.

Атмосфера схвалення і розуміння заохочує до творчості та формування художніх і творчих здібностей в учнів шкільного віку. Позитивна оцінка творчих ідей і продуктів може бути використана для того, щоб не пригнічувати дитячу активність.

Існує багато способів розвивати дитячу уяву. Найголовніше, щоб вони були адаптовані до потреб дитини. На творчий процес впливає не тільки оточення дитини, а й ставлення дорослих. Важливо, що говорять дорослі і навіть як вони це говорять. Тому ми повинні бути уважними і відкритими до дітей, які, здається, «тільки» грають в ігри. Адже саме через гру діти зростають та навчаються новому.

У своїй професійній діяльності ми активно використовуємо український фольклор для формування художньо-творчих навичок учнів. Наприклад: прислів'я та приказки є дидактичними виразами і з їх допомогою ми можемо пояснити дитині правила поведінки,

навчити гарним манерам та прищепити дитині радість пізнання. Тому дітям можна читати прислів'я про природу, знання, здоров'я, книги, працю, дружбу, доброту і життя.

Висновки.

1. Художня творчість дітей шкільного віку є однією з потреб їх розвитку, що регулює їхню емоційну рівновагу. Творчість – це не обов'язково витвір мистецтва, а творчий процес, який розвиває і розкриває індивідуальність дитини. Діти креативні, оскільки їхня активність – це бажання виразити себе, свої думки і почуття. Тому через художнє самовираження можна розкрити внутрішній світ дитини молодшого шкільного віку. Формування творчого ставлення до дійсності можливе лише за умови створення в школі умов для вільного самовираження, у т. ч. й художнього. Успішність цієї залежить від обізнаності педагогів щодо психологічних закономірностей, а також потреб, здібностей та інтересів дітей.

2. Заняття мистецтвом і творчістю з раннього віку призводять до самостійного перетворення особистості дитини та сприйняття нею дійсності. Через гру діти навчаються, набувають досвіду, формують, розвивають і збагачують свою внутрішню психічну активність. У добре організованих, цікавих і зрозумілих іграх роль вихователя є значущою, але має переважати елемент власної активності дитини. Ігри – це діяльність, яку діти виконують для задоволення, незалежно

3. Мистецька освіта – це освітня діяльність, яка здійснюється педагогами з метою формування в учнів уявлення про красу природи і творів мистецтва, збагачення естетичного досвіду через знайомство з продуктами природи і людської творчості, особливо творами мистецтва, розвитку уяви та творчої активності, формування естетичної культури, збагачення духовного світу дитини.

4. У шкільному віці діти швидко засвоюють велику кількість інформації про навколишній світ і розвивають схильність до наслідування, відтворення, перетворення і створення дій інших людей. Діти молодшого шкільного віку відкривають для себе, що слово можна використовувати як матеріал для ігор, віршків, співів, казок і загадок. Дійсно, в цьому віці жанри українського фольклору – прислів'я, приказки, загадки, лічилки, казки, народні оповідання та загадки – стають ефективним розвивальним інструментом.

Використання українського фольклору не тільки забезпечує засвоєння навчальної інформації, але й сприяє творчому розвитку учнів та їх зануренню в автентичну українську культуру, реалізації завдань патріотичного виховання, розширенню світогляду дитини,

реалізації етнопедагогічних та виховних завдань, ознайомлення зі звичаями та традиціями українського народу, формування художньо-творчих здібностей школярів тощо.

5. Особливого значення набуває вплив фольклору на художньо-творчий розвиток школярів. Народне мистецтво відображає багатство почуттів і думок наших предків та яскраве життя нашого народу. Через це мистецтво ми пропонуємо нашим учням багате натхнення та уяву. Народне мистецтво допомагає розвивати в учнів чутливість до краси та допомагає їм глибше пізнавати та розуміти. Його використовують для виховання благородства в душі учнів, ознайомлення їх з творчими досягненнями народу, виховання любові та поваги до нього. Наприклад, знайомство з народними піснями розвиває в учнів музичний слух, почуття ритму і відчуття краси у формі та змісті пісень.

Мистецько-творча діяльність дітей шкільного віку є запорукою повноцінного особистісного розвитку, вираженого професійного вибору й подальшої самоактуалізації та самореалізації в житті та професії.

Список використаних джерел

1. Бермес І. Урок «музичне мистецтво» у реаліях та перспективах сучасної української освіти 2023. Секція 4. Мистецька освітня галузь у реаліях Нової української школи. Дрогобич. 2023. С. 28–34.
2. Боднарук І. М. Організація художньо-творчої діяльності учнів на уроках музичного мистецтва. *Духовність особистості: методологія. Теорія і практика: зб. наукових праць*. Вип. 2 (191). Ч. 2. Сєверодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля. 2021. С. 6–11.
3. Борисова З. Проблема гри в педагогічній теорії. *Дошкільне виховання*. 2005. № 12. С. 6–7.
4. Величко Н. До питання про методи естетичного виховання учнів початкових класів у школах Великої Британії. *Педагогічний альманах: зб. наук. пр. Херсон: КВНЗ “Херсонська академія неперервної освіти”*. 2013. Вип. 18. С. 12-17.
5. Величко Н. Особливості естетичного виховання учнів початкових класів у школах Великої Британії засобами казки. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич: Посвіт, 2014. № 10. С. 186–189.
6. Вельдбрехт О.О. Соціально-психологічна адаптованість творчої особистості. Автореф. дис. ... канд. психолог. наук: 19.00.01 / Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова. Одеса, 2009. 21 с.
7. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посібник для студентів вищих навчальних закладів. Дрогобич: Коло, 2006. 608 с.
8. Віроzub С.М. Розвиток творчих здібностей учнів. *Науковий вісник Миколаївського державного педагогічного університету. Педагогічні науки: Збірник наукових праць*. Миколаїв, 2001. Вип. 4. С. 275–281.

9. Гавриш І. В. Формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності: монографія. Харків: ХОНМІБО, 2005. 388 с.
10. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 374 с.
11. Демченко І.І., Пічкур М. О., Близнюк Т. О. Творчий розвиток учнів початкової школи засобами образотворчого мистецтва: монографія. Київ: Оміда, 2009. 218 с.
12. Дитина в дошкільні роки: комплексна освітня програма / автор. колектив; наук. керівник К. Л. Крутій. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2016. 160 с.
13. Зязюн І.А. Безсвідомість, підсвідомість. Творчість (з огляду установки Дмитра Узнадзе). *Мистецтво та освіта*. 2001. №3. С. 6–9.
14. Іваненко О. Художньо-творчий розвиток учнів молодшого шкільного віку засобом інтеграції мистецтв. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Музичне мистецтво*. 2019. Вип. 2(1). С. 60–70. doi: 10.31866/2616-7581.2.1.2019.171789.
15. Ізард К.Е. Психологія емоцій. Чернівці: Вид-во «Прут», 2010. 464 с.
16. Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2023/2024 навчальному році. Мистецька освітня галузь. Мистецтво. 5-6 класи URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodic_hni%20recomendazii/2023/09/12/IMR-2023-2024-Mystetska.osvit.haluz.12.09.2023.pdf (дата звернення: 12.09.2023).
17. Комаровська О.А., Просіна О.В. Мистецька освіта: вектори реформування: За матеріалами обговорення проєкту Державного стандарту базової середньої освіти в експертному середовищі 20 лютого 2020 р., м. Київ, Україна. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2020. Вип. 2(1). С. 1–6. doi: 10.37472/2707-305X-2020-2-1-3-3
18. Коновальчук І.І. Особливості та механізми інноваційного мислення педагога. *Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі: монографія*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. С. 218–233.
19. Лохвицька Л.В. Про себе треба знати, про себе треба дбати. Тернопіль: Мандрівець, 2014. 120 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytku-ditey/pro-sebe-treba-znati-pro-sebe-treba-dbatilokhvitska.pdf> (дата звернення: 12.09.2023).
20. Лукашук Л. Метод проєктів у системі методичної роботи. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 6. С. 19–22.
21. Махмутова А. Мистецька освітня галузь до 2022/2023 навчального року. *Майбуття*. Вересень, 2022. №18 (689). С. 28–29.
22. Народна іграшка: методичні матеріали до практичних занять / упоряд. А. Федорович. Дрогобич: РВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2017. 100 с.
23. Нова українська школа: порадник для вчителя / заг. ред. Н.М. Бібік. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
24. Обертас Т. С. Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами образотворчого мистецтва. *Таврійський вісник освіти*. 2014. № 1(45). Ч. II. С. 120–125.

25. Савенко О. П. Творча особистість Григорія Сковороди у рецепції Михайла Ковалинського. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія.* 2023. № 60. Том 2. С. 136–138.

26. Савченко О.Я. Початкова освіта: методичні рекомендації щодо використання в освітньому процесі Типової освітньої програми для 2 класів закладів загальної середньої освіти. Київ: Орion, 2019. 192 с. URL: <https://tinyurl.com/mr3c332m> (дата звернення: 18.03.2023).

27. Семиченко В.А. Проблеми і пріоритети професійної підготовки. *Педагогічний дискурс.* 2007. Вип. 1. С. 119–127. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2007_1_28 (дата звернення: 18.03.2023).

28. Сухомлинський В.А. Вибрані педагогічні твори: У 3-х т. Київ: Пед. думка, 2009. Т.1. 560 с.

29. Пантюк Т., Пантюк М., Перхун Л. Практикум з ігрової діяльності: навчально-методичний посібник. Дрогобич: РВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2022. 134 с.

30. Федорович А. Актуальні проблеми освіти: методичні матеріали до семінарських занять. Дрогобич: РВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2015. 68 с.

31. Федорович А. Формування навичок художнього конструювання у дітей дошкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки.* 2021. № 79. Т. 2. С. 166–170.

32. Фіцула М.М. Педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих пед. закладів освіти. Київ: Видавничий центр «Академія», 2010. 544 с.

33. Цянь К. Художньо-творча діяльність особистості: теоретичний аспект. *Імідж сучасного педагога.* 2022. №1(190). С. 108–110. doi: 10.33272/2522-9729-2020-1(190)-108-110.